

The principles of Dealing with Stock Exchange Crimes in Iranian Law

اصول رسیدگی به جرایم بورس اوراق بهادار در حقوق ایران

Naser Ghasemi

Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, University of Judicial Sciences and Administrative Services, Tehran, Iran

Mohammad Kamali

Ph.D. in criminal law and criminology, Islamic Azad University, United Arab Emirates branch, Dubai, United Arab Emirates (Corresponding Author)

ناصر قاسمی

دانشیار گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، تهران، ایران

dr.ghasemi76@gmail.com

محمد کمالی

دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد امارات متحده عربی، دوبی، امارات متحده عربی (نویسنده مسئول)

mohammadkamalikish@gmail.com

Abstract

Entering the market and exchanging money and goods in some cases is accompanied by disputes arising from this. For this purpose, according to the foundations, goals, economic functions and different dimensions of these markets, some principles should be introduced as the legal principles underlying the legal system of the securities market. The principle of market fairness, the principle of market transparency, and the principle of market order and supervision can be mentioned as the principles governing the securities markets. These general principles can include more detailed principles such as fair competition, equality in the possibility of using information, non-discrimination and fair access to the market. It seems that the important principles of proceedings in dealing with crimes related to the stock exchange in Iran cover more general aspects of legal relations due to the presence of judicial authorities in the arbitration board and guaranteeing the implementation of the law.

Keywords: Stock Exchange and Securities, Iranian Law, Proceedings.

چکیده

ورود به بازار و مبادلات پول و کالا در برخی موارد همراه با بروز اختلافات ناشی از این امر است. برای این منظور نیز بایستی با توجه به مبانی، اهداف، کارکردهای اقتصادی و ابعاد مختلف این بازارها، اصولی را به عنوان اصول حقوقی زیربنای نظام حقوقی بازار اوراق بهادار معرفی کرد. اصل منصفانه بودن بازار، اصل شفافیت بازار و اصل نظم و نظارت بر بازار را می‌توان به عنوان اصول حاکم بر بازارهای اوراق بهادار ذکر کرد. این اصول کلی می‌تواند اصول جزئی‌تری نظیر رقابت منصفانه، برابری در امکان استفاده از اطلاعات، عدم تبعیض و دسترسی منصفانه به بازار را دربرگیرد. به نظر می‌رسد اصول مهم دادرسی در رسیدگی به جرایم مربوط به بورس اوراق بهادار در ایران به خاطر وجود مقام‌های قضایی در هیأت داور و ضمانت اجرای مقرر در قانون جنبه‌های کلی‌تری از رابطه‌های حقوقی را پوشش می‌دهد.

واژگان کلیدی: بورس و اوراق بهادار، حقوق ایران، رسیدگی.

ارجاع:

قاسمی، ناصر؛ کمالی، محمد؛ (۱۴۰۲)، اصول رسیدگی به جرایم بورس اوراق بهادار در حقوق ایران، تمدن حقوقی، شماره ۱۶.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s) , with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) , which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY-NC-SA

مقدمه

ساختار دادرسی در کشورهای اسلامی مبتنی بر الگوهای مدرن جهانی شکل گرفته است، ولی به دلیل اقتضای ماهیت نظام حقوقی و احکام شریعت اسلام که ابعاد مختلف زندگی انسان از جنبه‌های فردی، اجتماعی، عمومی، سیاسی و غیره را شامل می‌شود سبب گردیده تا مردم در کشورهای اسلامی همواره خواستار رعایت الزامات شرعی به‌ویژه در زمینه قانون‌گذاری، دادرسی قضایی و حل و فصل اختلافات مبتنی بر احکام شرعی باشند.

اصول و معیارهای دادرسی که منجر به عادلانه بودن دادرسی می‌گردد، در اسناد بین‌المللی حقوق بشر آمده، ناظر به شرایط و مقتضیات دادگاه‌ها و دادرسی‌های ملی بوده است. اجزای ذاتی دادرسی عادلانه سه دسته‌اند: تضمین‌های ساختاری و نهادی مانند استقلال و بی‌طرفی؛ اصول و قواعدی که باید بر هر مرحله از دادرسی حاکم شود و کل فرایند دادرسی را به گونه‌ای هدایت کند که برآیندی منصفانه داشته باشد؛ عناصر و اجزای محاکمه عادلانه، که در معنایی محدود، حقوق قانونی تلقی می‌شود و شامل آزاد بودن از چیزی مثل مصونیت، حق بر عدم بازداشت خودسرانه یا حق داشتن وکیل است.

۱- جایگاه افراد در رسیدگی به جرایم بورس در ایران

شناخت کامل جایگاه افراد در رسیدگی به جرایم می‌تواند نقش مهمی در ارائه هرچه بهتر دادرسی عادلانه در هر نظام قضایی داشته باشد. این امر در قوانین عادی شرایط و نحوه تضمین اصول دادرسی عادلانه و

ضمانت اجرای کوتاهی مقامات قضایی در اجرای وظایف خود مشخص شده است.^۱ همچنین، قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ در بردارنده اصول متعدد دادرسی عادلانه است. بی طرفی و استقلال کامل مراجع قضایی،^۲ اصل برائت و رعایت حریم خصوصی تفهیم اتهام و اطلاع از حق دسترسی به وکیل^۳ از جمله این اصول می باشد (امیدی، ۱۳۹۵، ۴۰).

بزه دیده، متهم و دادستان از طرف جامعه، سه سهامدار فرایند رسیدگی کیفری هستند. بزه دیده در نتیجه وقوع جرم متحمل ضرر مادی، جسمی یا معنوی می شود. متهم فردی است که امارات با دلایل اثباتی علیه او اقامه شده و امکان دارد بی گناه یا گناهکار شناخته شود. دادستان فردی است که از طرف جامعه برای اعاده نظم عمومی، تعقیب جرم را آغاز می کند. ابزارها و اختیاراتی که در فرایند رسیدگی کیفری به هریک از اصحاب جرم تفویض می شود باید به گونه ای باشد که در حد ضرورت تضمین حقوق همان طرف بوده و برای حقوق طرفین دیگر ضرری نداشته باشد.

۱-۱- جایگاه متهم

بر اساس اصل سی و دوم قانون اساسی: «به محض بازداشت متهم، باید موضوع اتهام با ذکر دلایل، بلافاصله کتبا به متهم اطلاع و تفهیم شود. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می شود». ملاحظه می گردد در این قانون که در عالی ترین سطح قوانین داخلی قرار دارد، به صراحت از حق متهم بر اطلاع از ادله اتهام سخن گفته و عدم رعایت آن را قابل مجازات دانسته است. این اصل دربرگیرنده مراحل گوناگون شامل مرحله تحقیقات مقدماتی نزد ضابطین دادگستری و نیز مراحل رسیدگی قضایی اعم از تعقیب، تحقیق و دادرسی می گردد. با تدقیق در محتوای قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، می توان حساسیت مقنن ایرانی را نسبت به رعایت دقیق اختیارات و تکالیف مقامات قضایی و ضابطین دادگستری بر حقوق بزه دیده، بزهکار، گواهان و سایر افراد ذینفع در پرونده کیفری، کاملاً لمس نمود. مفاد این قانون بیانگر موشکافی مقنن از قواعد کلی حاکم بر دادرسی ها و پرداختن به جزئی ترین حقوق متصوره برای متهم در فرایند دادرسی کیفری می باشد.

۱- ماده ۷ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲

۲- ماده ۹

۳- ماده ۵

۱-۲- جایگاه شاکی

همان‌گونه که متهم در روند دادرسی دارای حقوقی است که باید در نظر گرفته شود، شاکی نیز حقوقی دارد که ضروری است مورد توجه مراجع و محاکم قرار گیرد، که مواردی از آن‌ها ذیلاً مطرح می‌شود:

اول- امکان طرح شکایت فوری: سهولت دسترسی به مقامات انتظامی و قضایی برای دادخواهی یکی از حقوق شاکی در رسیدگی‌های کیفری است. با توجه به این حق، مقامات مورد اشاره مکلف شده‌اند تا شکایت شکات را در همه اوقات قبول کنند.

دوم- امکان طرح شکایت توسط وکیل دادگستری از حقوق شاکی در تظلم خواهی به شمار می‌رود. سوم- حق تعرفه شهود خود و پرسش از شهود متهم: حق تعرفه شهود خود و پرسش از شهود متهم برای پرده برداشتن از واقعیت حقی است که شاکی طبق قوانین آیین دادرسی کیفری از آن برخوردار است. چهارم- حق اخذ رونوشت از صورت‌جلسات: از حقوق انحصاری شاکی و وکیل او در مرحله تحقیقات مقدماتی محسوب می‌شود.

حق اعتراض به قرار منع تعقیب و موقوفی تعقیب: این حق می‌تواند از تبرئه اشتباه متهم توسط مقامات قضایی جلوگیری کند.

پنجم- رعایت شأن شاکی: نباید با برخورد توأم با عصبانیت و پرخاش در دادرسی و دادگاه‌ها، شاکی را از دستگاه قضایی ناخرسند کرد.

ششم- تأمین امنیت بزه‌دیده: دستگاه قضایی باید با داشتن عملکرد صحیح، شاکی و حتی شهود او را از تعرض متهمان حفاظت کند.

ضرورت ترتیب پرداخت ضرروزیان به شاکی: در اعطای آزادی مشروط به مجرمان زندانی، پرداخت یا ترتیبی برای پرداخت ضرر و زیان شاکی ضروری است. همچنین از جمله حقوق شاکی در مرحله تحقیقات مقدماتی این است که شاکی خصوصی حق دارد ضرروزیان ناشی از جرم را مطالبه کند و مدارک و دلایل مربوطه را تحویل مرجع تعقیب دهد تا پیوست پرونده کیفری شود.

هفتم- پرداخت دیه از بیت‌المال: در مواردی مانند فرار قاتل و دسترسی نداشتن به او تا زمان مرگ و نظایر آن، قانون‌گذار برای رعایت حقوق از دست رفته شاکی، پرداخت دیه به شاکی را از بیت‌المال پیش‌بینی کرده است.

هشتم- حق گذشت در جرایم قابل گذشت: از دیگر حقوق شاکی در رسیدگی های کیفری محسوب می شود. نهم- تعقیب امر جزایی توسط مقام قضایی درباره شکات محجور: اگر شاکی محجور باشد (صغیر، غیررشید یا مجنون) و به سرپرست قانونی او دسترسی نباشد و تعیین قیم نیز موجب از دست رفتن فرصت شود، مقام قضایی خود امر جزایی را تعقیب می کند و اقدامات لازم را برای جلوگیری از فرار متهم به عمل می آورد.

دهم- درخواست واگذاری رسیدگی به قاضی بی طرف در صورت ذی نفع بودن قاضی در پرونده: شاکی حق دارد در صورت ذی نفع بودن قاضی در پرونده یا وجود قرابت بین متهم و قاضی یا خودش با قاضی از او بخواهد که رسیدگی را متوقف و به قاضی بی طرف دیگری واگذار کند.

۱-۳- جایگاه وکیل

در بین کشورها، مقررات واحدی در ارتباط با مداخله وکیل در مرحله تحقیقات مقدماتی و رسیدگی در دادگاهها وجود ندارد؛ اما در حال حاضر با توافقی شدن تحقیقات مقدماتی، عدم حضور وکیل در دادسرا توسط قضات نه تنها باعث تضییع حقوق متهم می شود و با اصل برائت مغایرت دارد؛ بلکه باعث اطاله دادرسی و اشتباه در نتیجه رسیدگی هم می شود. به هر روی، قانون گذار ایران با ترجیح نظام تفتیشی بر اتهامی در این مرحله، همیشه سعی در ایجاد محدودیت برای حضور وکیل در تحقیقات مقدماتی جرایم داشته است. قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، حاوی تحولات وسیعی در رابطه با حضور وکلاد در تحقیقات مقدماتی می باشد که برخی از این تغییرات هم سنگ با حقوق دفاعی متهم بوده و برخی دیگر نیز مخالف آن و همچنین مغایر اصل آزادی اراده اشخاص در انتخاب وکیل و استقلال جامعه و کالت می باشد.

۲- اصول مهم دادرسی از دیدگاه قوانین ایران

قانون بازار اوراق بهادار شامل دو دسته پاسخ های کنشی یا پیشگیرانه و پاسخ های واکنشی و سرکوبگر کیفری در برخورد با نامالایمات بازار سرمایه کشور می باشد. در خصوص وظایف کنشی یا پیشگیرانه سازمان بورس بر حسن اجرای قانون،^۴ وظیفه ثبت و صدور مجوز عرضه عمومی اوراق بهادار،^۵ وظیفه

۴- بند ۳ ماده ۷ قانون بازار اوراق بهادار

۵- بند ۴ ماده ۷ قانون بازار اوراق بهادار

نظارت بر سرمایه‌گذاری اشخاص حقیقی و حقوقی خارج از بورس،^۶ وظیفه بررسی و نظارت بر افشای اطلاعات با اهمیت توسط شرکت‌های ثبت شده نزد سازمان،^۷ اتخاذ تدابیر ضروری و انجام اقدامات لازم به منظور حمایت از حقوق و منافع سرمایه‌گذاران،^۸ وظیفه ثبت تأسیس بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس^۹ و... اشاره کرد. فصل ششم^{۱۰} قانون بازار اوراق بهادار به نوعی دربردارنده انواع پاسخ‌های واکنشی یا سرکوبگرانه به جرایم بورسی می‌باشد (جوانمردی و مسعودی مقام، ۱۳۹۶، ۱۱۳).

۲-۱- اصل شفافیت

رقابت در یک بازار نیازمند آگاهی از اطلاعات مربوط به آن بازار است. انتشارات اطلاعات مربوط به هر معامله توسط بورس به منظور آگاهی فعالان بازار سرمایه و نیز آگاهی سایر فعالان اقتصادی انجام می‌گیرد. انتشار این اطلاعات علاوه بر آن که دسترسی به آن‌ها در هر زمان را تسهیل می‌نماید سبب شفافیت عملکرد بورس گردیده و امکان رقابت منصفانه را بیش از پیش فراهم می‌نماید. به بیان دقیق‌تر رقابت به معنای واقعی زمانی قابل تصور است که تمامی رقابت‌کنندگان از اطلاعات اثرگذار بر معامله به یکسان آگاهی داشته باشند و یا لاقلاً امکان دسترسی به این اطلاعات برای آن‌ها فراهم باشد. در صورتی که امکان دسترسی به اطلاعات تنها برای بخشی از معامله‌کنندگان وجود داشته باشد، این امر سبب ایجاد انحصار گردیده و اساساً رقابتی در بازار شکل نخواهد گرفت. این اطلاعات فعالان حوزه بورس‌ها و سایر سرمایه‌گذاران را نیز درخصوص معاملات آینده شان یاری می‌دهد. شفاف بودن بازار و افشای کامل و صحیح اطلاعات و دسترسی آسان به این اطلاعات در عین حال موجب کسب اعتماد سرمایه‌گذاران نیز می‌شود.

۲-۲- اصل نظارت بر معاملات بورس

نظارت دولت بر رقابت و انحصار اقتصادی در نظام حقوقی ایران در سال‌های اخیر و در اثر اعمال سیاست‌ها و قوانین خصوصی‌سازی اهمیت دوچندانی یافته است. اگر این موضوع را تحت عنوان

۶- بند ۱۴ ماده ۷ قانون بازار اوراق بهادار

۷- بند ۸ ماده ۷ قانون بازار اوراق بهادار

۸- بند ۱۱ ماده ۷ قانون بازار اوراق بهادار

۹- ماده ۲۸ قانون بازار اوراق بهادار

۱۰- جرایم و مجازات‌ها

مداخلات دولت در بازار خلاصه کنیم باید بگوییم مداخلات دولت ایران در بازار دارای وجوه مختلفی است که شامل اداره انحصارات دولتی، واگذاری آن‌ها (خصوصی سازی) و کنترل بخش خصوصی و منع انحصار در این بخش می‌شوند. وجود قوانین متعدد در زمینه‌های مختلف مداخلات دولت ایران در بازار و تصویب قوانین مهمی نظیر قانون نحوه اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی ضرورت بررسی این امر دو چندان می‌کند.

۲-۳- اصل رقابت در بورس

شیوه انجام معاملات و نظام قیمت گذاری موضوع معامله اعم از اوراق بهادار در بازار بورس اوراق، کالا و مواد اولیه در بازار بورس کالا و انرژی مثل برق در بازار بورس انرژی براساس حراج و چانه زنی و قاعده عرضه و تقاضای بازار تعیین می‌گردد و این امر می‌تواند مبنای اصل رقابتی بودن بازار سرمایه قرار بگیرد. در همین راستا ماده ۱۸ قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید در راستای تسهیل اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی مصوب ۱۳۸۸/۰۹/۲۵ می‌گوید: دولت مکلف است کالای پذیرفته شده در بورس را از نظام قیمت گذاری خارج نماید. البته در تبصره این ماده دارو از شمول این ماده مستثنی شده است (سلیم و شهریاری، ۱۳۸۸). براساس ماده ۳ آئین نامه معاملات در شرکت بورس اوراق بهادار تهران: معاملات بورس، مگر در مواردی که در این آیین نامه آمده است، به طریقه حراج انجام می‌شود. کارگزاران پیشنهادهای خرید و فروش خود را با توجه به سفارش‌های خریداران و فروشندگان، تعداد اوراق بهادار و قیمت آن‌ها را در سامانه معاملاتی وارد خواهند نمود. همچنین براساس ماده ۹ آئین نامه مذکور معاملات بورس باید در شرایط رقابتی و همواره به صورت حراج انجام شود. در صورتی که انجام معامله‌ای به صورت حراج ممکن نباشد، این معاملات با مصوبه شورای بورس خارج از جلسه رسمی معاملات قابل انجام است.

برای ایجاد یک رقابت سالم و شفاف در بازار سرمایه ارائه اطلاع و عدم وجود موارد ضدرقابتی اهمیت به سزایی دارد لذا انواع معاملات اوراق بهادار، شرایط معامله، میزان اطلاعاتی که در زمان معامله می‌باید انتشار یابد، مراحل انجام سفارش خرید و فروش و سایر شرایط انجام معامله در دستورالعمل نحوه انجام معاملات خواهد آمد. تسویه وجوه و پایاپای اوراق بهادار و شرایط تسویه خارج از اتاق پایاپای، برطبق دستورالعمل سپرده گذاری تسویه و پایاپای انجام خواهد شد. براساس ماده ۲۵ آئین نامه مذکور بورس موظف است اطلاعات لازم از جمله قیمت آغازین و پایانی، شاخص و میزان سهم شناور آزاد را

برای تحلیل بازار و انجام معاملات عادلانه و مبتنی بر عرضه و تقاضا به نحو مقتضی در اختیار بازار قرار دهد. ارائه این اطلاعات به وجود رقابت سالم بین فعالان بازار سرمایه کمک خواهد کرد.

۲-۴- تطبیق اصل تساوی

اصل تساوی سلاح‌ها به معنای فراهم نمودن حقوق مساوی برای طرفین دعوا جهت برقراری دادرسی‌ای عادلانه می‌باشد؛ به گونه‌ای که هریک از طرفین دعوا بتواند ادعا یا دفاع خود را در شرایطی مشابه یا برابر با طرف دیگر دعوا مطرح نماید؛ این اصل، برای اولین بار در کمیسیون اروپایی حقوق بشر به کار گرفته شد و امروزه در عمده نظام‌های حقوقی پذیرفته شده و بر همه انواع دادرسی؛ اعم از حقوقی، کیفری و اداری حاکمیت پیدا کرده است. در جرایم عادی و خیابانی که اغلب، متهم، فاقد ابزارها و امکانات دفاعی لازم است اقتضای تساوی سلاح‌ها، برقراری امکانات و حقوق دفاعی ضروری برای متهم، به منظور حمایت از وی در مقابل دادستان می‌باشد که از کلیه امکانات لازم جهت تعقیب دعوی علیه متهم برخوردار است؛ لکن در جرایم اقتصادی به لحاظ این که متهمان جزو گروه مجرمان یقه سفید و از صاحبان زر و زور هستند و از اقتدار و نفوذ بالایی برخوردارند دادستان در موضعی انفعالی در مقابل آنان قرار دارد و اصل تساوی سلاح‌ها ایجاب می‌کند به جای حمایت از متهم، حقوق و ابزارهای قانونی دادستان مورد گسترش و تقویت قرار گیرد تا بدین وسیله امکان کشف جرایم اقتصادی و تعقیب متهمان آن برای دادستان یا مقام تعقیب فراهم شود.

این حق علاوه بر این که لزوم پرهیز از وضع قوانین تبعیض‌آمیز را گوشزد می‌کند، به لزوم برخورد یکسان و برابر قضات و مقامات مرجع رسیدگی با طرفین اختلاف نیز اشاره دارد. بر پایه این اصل که در مواد ۷ و ۱۰ اعلامیه جهانی حقوق بشر و مواد ۳ و ۲۶ میثاق حقوق مدنی و سیاسی مورد تأکید قرار گرفته است، اشخاص رسیدگی‌کننده به اختلافات نباید به گونه‌ای انتخاب شده باشند که شبهه امکان جانب‌داری آنان از یکی از طرفین قابل طرح باشد. بر پایه همین اصل است که لزوم وجود جهات رد دادرسی دادرسی مطرح می‌شود و وجود امکان رد دادرسی در حل و فصل اختلافات یکی از استانداردهای دادرسی است که از اصل برابری اشخاص در برابر قانون و دادگاه ناشی می‌شود (پورااستاد، ۱۳۸۷، ۸۴).

۲-۵- تطبیق اصل حفظ کرامت انسانی

برخورداری انسان از کرامت در اعلامیه جهانی حقوق بشر مبنای بهره‌مندی افراد از حق دادرسی عادلانه

به‌عنوان حق بشری به شمار رفته است. به موجب حق برخورداری از کرامت است که در صورتی که انسان‌ها در مظان اتهام ارتکاب جرم قرار گیرند، باید در برابر خودسری‌ها و اقدامات سلیقه‌ای مأموران حکومتی از حمایت کامل برخوردار باشند و مادام که اتهام آنان از رهگذر یک دادرسی عادلانه و با رعایت تضمینات دادرسی به اثبات نرسیده است، بی‌گناه فرض شده و به هیچ روی، تعرض نسبت به آن‌ها روا داشته نشود.

امروزه کرامت انسانی و رعایت آن مبنای مقررات حقوق بشر محسوب شده و از آن به‌عنوان راهبرد نوین سیاست جنایی نام برده می‌شود، راهبردی که حکومت‌ها را متعهد می‌کند، که سیاست جنایی خود را در قلمرو قانون‌گذاری، قضایی و اجرایی بر پایه کرامت انسانی جهت‌گیری کنند. در واقع کرامت ذاتی انسان اراده دولت و حکومت را در فرآیند جرم‌انگاری، دادرسی کیفری، تعیین و اعمال مجازات، محدود و پایبند به ضوابط انسانی و رعایت کرامت ذاتی انسانی می‌کند. کرامت انسانی امری ذاتی بوده و نه تنها در مرحله تحقیقات مقدماتی رعایت آن برای متهمانی که در پناه اصل برائت قرار دارند، ضروری است بلکه از مجرمانی که محکومیت کیفری یافته‌اند، نیز قابل سلب نیست. بنابراین اصل کرامت انسانی هم مقامات قضایی و ضابطان دادگستری را در رعایت شأن انسانی متهمان ملزم می‌کند و هم مرجع قانون‌گذاری را محدود و پایبند به رعایت کرامت انسانی در وضع قوانین می‌کند. لذا می‌توان گفت که رعایت احترام و شأن انسانی و حقوق دفاعی متهم ایجاب می‌کند نه تنها در هنگام جلب وی از سوی ضابطان دادگستری، مقررات قانونی در این زمینه باید به طور دقیق رعایت شود، بلکه در هنگام حضور متهم نزد مقام تحقیق نیز از توهین یا تحقیر یا اقدامات عملی که تحقیر وی را به دنبال دارد مانند نصب چشم‌بند و دستبند و پابند خودداری شود.

۲-۶- تطبیق اصل علنی بودن مراحل دادرسی

علنی بودن دادرسی به معنای گشودن دادگاه و فرایندهای قضایی به روی مردم است. وقتی گفته می‌شود که محاکمه یا دادگاه علنی است، مقصود این است که استماع دعاوی در معرض ملاحظه مردم است. ماهیت علنی دادرسی به تضمین محاکمه عادلانه، از طریق حمایت از طرفین دعوا علیه تصمیمات خودسرانه کمک می‌کند و جامعه را قادر می‌سازد تا اجرای عدالت را کنترل کند. ماهیت علنی دادرسی همواره با اعلان علنی حکم به تضمین این مهم کمک خواهد کرد که مردم مطلع شوند و در نتیجه اطمینان به اجرای عدالت تأمین گردد. در واقع، علنی بودن رسیدگی حاوی نفع طرفین و مصلحت عمومی است.

شرط علنی بودن در قبال همه مراحل فرایند قضایی اعمال نمی‌شود، بلکه تنها در قبال مرحله استماع طرفین، یعنی بررسی شفاهی ادله و لوائح آن‌ها، ضرورت دارد.

۲-۷- تطبیق اصل برائت

یکی از دشوارترین موضوعاتی که دادستان و مقامات تعقیب در پرونده‌های مشتمل بر جرایم اقتصادی با آن مواجه هستند بار اثبات است؛ از یک طرف، مطابق اصل برائت یا فرض بی‌گناهی، دادستان ملزم به تحصیل و ارائه دلیل و اثبات بزه انتسابی به متهم است؛ در نتیجه متهم مکلف به ارائه دلیل بر بی‌گناهی خود نیست (شمس ناتری، ۱۳۹۱، ص ۲۸۹). از طرف دیگر، جرایم اقتصادی عمدتاً جرایمی با دامنه وسیع و پیچیده بوده و اغلب مرتکبان آن در موقعیتی قرار دارند که سد راه تحقیقات شده و ادله را تخریب یا پنهان می‌کنند. فساد شایع ناشی از جرایم اقتصادی، نهادهای تحقیق و تعقیب را در زمینه گردآوری ادله و اثبات اعتبار آن، تضعیف می‌کند. بدیهی است در چنین جرایمی، اصل برائت به حمایت از متهمانی که در موقعیتی برتر در مقابل دادستان قرار داشته و نیاز به حمایت ندارند می‌پردازد و کفه ترازوی عدالت را به نفع متهمان به جرایم اقتصادی بالا برده و به عبارت روشن‌تر اصل تساوی سلاح‌ها را به ضرر دادستان نقض می‌نماید. از این رو، در چنین مواردی، یکی از الزامات و تمهیدات برای برقراری اصل تساوی سلاح‌ها میان دادستان و متهمان به جرایم اقتصادی، عدول از اصل برائت است؛ عدول از اصل برائت، به طور عمده، در جاهایی بیشتر مطرح می‌شود که نخست ارتکاب جرم موجب صدمه‌ای شدید به جامعه شده یا تهدیدی جدی علیه آن تلقی گردد و دوم، اثبات جرم از سوی دادستان و مقام تعقیب به سبب پیچیدگی‌های خاص جرم ارتكابی امکان پذیر نباشد.

۲-۸- تطبیق اصل تفهیم اتهام به متهم

متهم کردن و تفهیم اتهام یکی از موضوعات مهم آیین دادرسی کیفری است و رعایت قواعد مربوط به آن نشان‌دهنده میزان اهمیت حقوق و آزادی‌های شهروندی در نظام دادرسی است. در حقوق کیفری اصل بر این است که همه افراد بی‌گناه هستند، مگر این که جرم فرد در دادگاه صالح ثابت شود. وارد کردن اتهام به اشخاص، عملی خلاف اصل برائت است؛ بنابراین باید با احتیاط و در نظر گرفتن تمام جنبه‌ها صورت گیرد. آنچه مسلم است وارد کردن اتهام تنها با وجود دلایلی محکم و در مواردی نظیر اقرار متهم، وجود شهود معتبر و ارتکاب جرم مشهود، صحیح به نظر می‌رسد. مقنن نیز برای حفظ حقوق شهروندان

متهم کردن افراد را تابع شریط خاصی قرار داده است؛ از جمله این که عمل فرد باید در قانون جرم باشد و بر اساس دلایل و مدارک، قابل انتساب به وی نیز باشد.

در روند متهم کردن و تفهیم اتهام، مراجع قضایی به ویژه دادستان، بازپرس و دادیار تحقیق نقش عمده ای ایفا می کنند. همچنین مسئولان و مأموران انتظامی نیز نقش حساسی در این مرحله از فرایند به عهده دارند. از زمان کشف جرم، دستگاه قضایی موظف می شود که برای رسیدگی به جرم و تعقیب متهم پرونده قضایی تشکیل دهد. بدین سان آشنایی با نحوه متهم کردن، تفهیم اتهام و آثار و پیامدهای آن از جمله موارد ضروری است که آگاهی از آن می تواند به تشکیل درست و قانونمند پرونده در مراجع انتظامی از جمله آگاهی ها، کلاتری ها و ادارات مبارزه با مواد مخدر کمک کند (شاملو احمدی، ۱۳۸۳، ۳۳).

۲-۹- تطبیق اصل محق بودن متهم به سکوت

در حقوق ایران، حق سکوت متهم هم از طرف قانون گذار اساسی و هم از طرف قانون گذار عادی پذیرفته شده است. در قانون اساسی می توان مبنای حق سکوت را در اصول سی و هفتم و سی و هشتم یافت. با این استدلال می توان مبنای سکوت را در اصل سی و هشتم قانون اساسی پی جویی کرد که وقتی نمی توان سکوت را همیشه بر پاسخ منفی حمل کرد (ممکن است پاسخ متهم مثبت باشد) و شکنجه برای گرفتن اقرار (یعنی گرفتن پاسخ مثبت) صورت می گیرد، بنابراین شکنجه برای گرفتن اقرار نوعی نقض حق سکوت است و قانون اساسی به اعتبار احترامی که برای حق سکوت قائل بوده، نقض آن را از راه شکنجه ممنوع کرده است. البته، باید توجه داشت که شکنجه همیشه برای گرفتن اقرار نیست، بلکه ممکن است برای جلوگیری از اقرار هم باشد. بر پایه اصل سی و هفتم قانون اساسی، متهم ملزم به ارائه دلیل نیست و در نتیجه، می تواند سکوت کند. الزام متهم به بیان یا پاسخ به پرسش ها خلاف فرض بی گناهی است، زیرا، متهم در پناه فرض مزبور ملزم به اثبات بی گناهی خود نیست، بلکه مدعی باید گناه کاری وی را اثبات کند (رحمدل، ۱۳۸۵، ۱۹۹).

نتیجه

تفاوت عمده بین معاملات بورس با سایر معاملات اقتضاء می کند تا اصول خاصی بر این حوزه حاکم باشد؛ کاملاً مشهود است که معاملات بورسی تشریفات هستند و صرف اراده خریدار و فروشنده منجر به تشکیل عقد نمی گردد و عدم رعایت این تشریفات طبق قاعده موجب بطلان معامله است. از اصول دیگری که جای

بحث داشت اصل رقابت منصفانه و اصل شفافیت بازار عدالت در دسترسی به اطلاعات در معاملات بورس است که در واقع شفافیت بازار سرمایه منجر به رقابت منصفانه و سالم در معاملات بورس می‌گردد. لازمه رقابت در یک بازار داشتن اطلاعات کافی در حوزه آن بازار است. به همین دلیل است که الزام به ارائه اطلاعات همیشه یکی از سر فصل‌های اصلی مقررات راجع به اوراق بهادار بوده است. شیوه انجام معاملات و نظام قیمت‌گذاری موضوع معامله اعم از اوراق بهادار در بازار بورس اوراق، کالا و مواد اولیه در بازار بورس کالا و انرژی مثل برق در بازار بورس انرژی براساس حراج و چانه زنی و قاعده عرضه و تقاضای بازار تعیین می‌گردد و این امر می‌تواند مبنای اصل رقابتی بودن بازار سرمایه قرار بگیرد.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانتداری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردیده است.

تعارض منافع: تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی نگارش یافته است.

منابع

- امیدی، طاهره، ۱۳۹۵، تحلیل حق دادرسی عادلانه در پرتو اسناد حقوق بشری با نگاهی به قوانین ایران، فصلنامه مطالعات حقوقی، شماره ۵.
- پوراستاد، مجید، ۱۳۸۷، اصول و قواعد آیین دادرسی مدنی فراملی، چاپ اول، تهران، انتشارات شهر دانش.
- جوانمردی، محمد و مسعودی مقام، اسدالله، ۱۳۹۶، تأثیرپذیری جرایم بورسی از نوآوری‌های قانون مجازات اسلامی، فصلنامه بورس اوراق بهادار، شماره ۳۸.
- رحمدل، منصور، ۱۳۸۵، حق سکوت، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۵۶ و ۵۷.
- سلیم، فرشاد و شهریاری، سارا، ۱۳۸۸، شفاف‌سازی در بازارهای اوراق بهادار، ماهنامه بورس، شماره ۸۵.
- شاملو احمدی، محمدحسین، ۱۳۸۳، دادسرا و تحقیقات مقدماتی، چاپ اول، انتشارات دادیار.